

Література [1, 18, 20, 32, 34, 37]

Питання для самоперевірки:

1. Яка сутність соціальної політики?
2. У чому полягає зв'язок соціальної політики з економічною політикою держави?
3. Яка роль соціальної політики у становленні соціально орієнтованої ринкової економіки?
4. Який зв'язок соціальної політики і соціальної справедливості?
5. Які Ви знаєте наукові погляди на соціальну справедливість?
6. Що є об'єктами й суб'єктами соціальної політики в економічній системі країни?
7. У чому полягають принципи і механізми реалізації соціальної політики?
8. Яка роль держави та її інститутів у розробці й реалізації соціальної політики?
9. Яка роль соціального партнерства у вирішенні соціальних проблем країни?

ТЕМА 2. МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В РІЗНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ

2.1. Соціальна політика у ринковій системі.

2.2. Характеристика моделей соціальної політики в країнах з розвинутою ринковою економікою.

2.3. Досвід Японії, США, Швеції в формуванні соціального забезпечення.

2.4. Проблема вибору моделі соціальної політики в Україні.

2.5. Стратегії, цілі й пріоритети в соціальній політиці України в ринковій економіці.

2.1. Соціальна політика у ринковій системі

В умовах розвинутої ринкової економіки існують два напрямки соціальної політики держави:

- 1 — соціальне вирівнювання через розподіл доходів;
- 2 — забезпечення соціальних гарантій за нормальних умов життя.

Основний закон (Конституція) орієнтує державу на ряд головних соціальних цінностей:

- 1) повага та захист людської гідності;
- 2) гарантування мінімального прожиткового мінімуму;
- 3) захист шлюбу, сім'ї, материнства;
- 4) підтримка розвитку умов праці та господарювання;
- 5) свобода об'єднань;
- 6) захист інтересів власності;
- 7) захист від ймовірних збитків.

Соціальна політика в ринковій системі формується з урахуванням конкретно історичних умов країни. Основні напрямки соціальної політики, що відбивають її специфіку:

I. Політика доходів населення (життєвий рівень, споживчий кошик, добробут).

II. Політика у сфері праці й трудових відносин (оплата праці, охорона праці та соціальне страхування, зайнятість населення та ін.).

III. Соціальна підтримка і захист непрацездатних і незаможних прошарків населення (пенсійне забезпечення, соціальне обслуговування, соціальні гарантії та ін.).

IV. Основні напрямки розвитку галузей соціальної сфери (охорона здоров'я, освіта, наука, культура, фізична культура і спорт).

V. Соціально-екологічна політика.

VI. Політика у сфері сучасної інфраструктури (житло, транспорт, дороги, зв'язок, торговельне і побутове обслуговування).

VII. Міграційна політика (вимушена міграція, захист прав та інтересів співвітчизників за кордоном, зовнішня трудова міграція).

VIII. Політика стосовно окремих категорій населення (сімейна, молодіжна політика, політика відносно літніх людей, інвалідів та ін.).

Соціальну політику в сучасному світі проводять різні суб'єкти і насамперед держава, партії, суспільні рухи й об'єднання, а також самі громадяни (цивільні ініціативи).

Соціальна політика тісно взаємозв'язана із соціальним захистом населення, що передбачає систему законодавчих, економічних, соціальних, соціально-психологічних гарантій населенню та забезпечення соціальної справедливості різним його категоріям (з урахуванням соціального стану і соціально-психологічних властивостей).

Особливу роль у сфері соціальної політики ринкової економіки із соціальною орієнтованістю відіграє розробка системи соціального захисту людей похилого віку, інвалідів, сім'ї, молоді.

Важливе місце займає проблема соціального партнерства, яка розглядається насамперед як спосіб досягнення згоди в суспільстві, а також як інструмент спільного вироблення рішень по соціальних питаннях з боку держави і громадських організацій.

2.2. Характеристика моделей соціальної політики в державах з ринковою економікою

Серед моделей соціальної політики в державах з ринковою економікою можна виділити три основні моделі: **ліберальну, корпоративну і суспільну.**

В основі **ліберальної** моделі соціальної держави лежить індивідуальний принцип, що припускає особисту відповідальність кожного члена суспільства за свою долю і долю своєї родини.

У даному випадку роль державних структур мінімізована. Її основними суб'єктами є особистість і різні недержавні організації – соціально-страхові фонди й асоціації. При ліберальній моделі соціальної політики держава бере на

себе відповідальність за збереження лише мінімальних доходів громадян і за благополуччя найменш знедолених прошарків населення.

Друга модель соціальної держави – **корпоративна**. В її основі лежить корпоративний принцип, який допускає, що максимум відповідальності за долю своїх працівників несе корпорація (підприємство, установа). Створюючи систему довічного найму, підприємство стимулює працівників до внесення максимального трудового внеску, за що пропонує йому різні види соціальних гарантій у вигляді пенсійного забезпечення, часткової оплати медичних, рекреаційних послуг і освіти.

Фінансовою основою даної моделі соціальної держави є в першу чергу страхові внески корпорацій. При корпоративній моделі значну роль у здійсненні соціальної політики відіграють організації роботодавців — істотний елемент системи управління трудовими ресурсами.

І остання модель соціальної держави – **суспільна**, в основі якої лежить *принцип солідарності*. Він означає відповідальність усього суспільства за долю своїх членів. Це перерозподільча модель соціальної політики, при якій багатий платить за бідного, здоровий — за хворого, молодий — за старого. Основним суспільним інститутом, що здійснює такий перерозподіл, є держава. Саме вона в даному випадку бере на себе велику частину відповідальності за соціальне благополуччя своїх громадян. Фінансовими механізмами перерозподілу служать державний бюджет і державні соціально-страхові фонди, кошти яких йдуть на забезпечення широкого спектру державних соціальних гарантій.

Кожна країна з урахуванням своєї специфіки формує власну модель соціальної політики. У той самий час Європейський Союз, завданням якого є розробка уніфікованої модифікації соціальної політики для «Загальноєвропейського дому», виділяє дві основні моделі:

Перша модель, часто її називають «**бісмарківською**» (по імені родоначальника — канцлера Бісмарка), установлює твердий зв'язок між рівнем соціального захисту й тривалістю професійної діяльності. Соціальні права зумовлюються тими відрахуваннями, що виплачуються протягом усього активного життя, тобто соціальні виплати набувають форми відкладених доходів (страхових внесків). Тут соціальний захист повинен бути принципово незалежним від «фінансових ін'єкцій» з боку держбюджету.

Друга модель, що Комісія ЄС має назву «**беверіджської**», бере за базу, що будь-яка людина, незалежно від того, відноситься чи не відноситься вона до економічно активного населення, має право на мінімальну захищеність у випадку захворювання, втрати здоров'я, на старість, та з інших причин, що спричиняють зниження або втрату доходів. У державах, що вибрали цю модель, діють системи страхування на випадок захворювання, прикріплення до таких систем є автоматичним, а пенсійні системи забезпечують мінімальні доходи всім старим незалежно від їхніх минулих відрахувань від заробітної плати (так звані «соціальні» пенсії — на відміну від «професійних»). Такі системи соціального захисту фінансуються через податки з державного

бюджету. У даному випадку переважає *принцип національної солідарності*, заснований на концепції розподільчої справедливості.

В науковій літературі використовуються різні назви моделей соціальної політики залежно від певних класифікаційних ознак. Так, зокрема, на основі спроможності (здатності) подолання бідності, використання механізмів податкового перерозподілу і вирішення проблем зайнятості виділяють **соціал-демократичну, консервативну, ліберальну і католицьку** моделі соціальної політики.

Американська модель соціальної політики є найбільш лібералізованою. Основний її принцип – відокремлення соціального захисту від вільного ринку й обмеження захисту лише тих, хто не має інших доходів, крім соціальних виплат. При цьому забезпечується досить високий рівень і якість життя основної частини населення. Така модель відповідає головним ідеям американського суспільства: свобода, справедливість, незалежність. Вона достатньо ефективна та дієва. Установлення та врегулювання соціальної рівноваги забезпечується через функціонування різноманітних фондів соціального страхування.

Шведська модель (Швеція, Норвегія, Фінляндія та інші країни) соціальна політика – найбільш соціалізована, тобто економіка найбільшою мірою працює на задоволення потреб членів суспільства. Вона відзначається надзвичайно високою часткою ВВП, яка розподіляється через бюджет (понад 50%), акумулюванням у руках держави значних фінансових ресурсів, домінуванням ідеї рівності та солідарності у здійсненні соціальної політики, активною упереджувальною політикою, профілактичними заходами у сфері зайнятості, жорсткою політикою доходів, високим рівнем соціального захисту населення, що забезпечується в основному за державні кошти. Тут соціальна політика тісно пов'язана з державним регулюванням економіки, яке має чітко виражену соціальну спрямованість, тобто соціальна політика виступає як мета економічної діяльності держави.

Німецька модель (ФРН, Франція, Австрія) соціальної політики, яка характеризується високими обсягами ВВП, що перерозподіляється через державний бюджет (близько 50%), створенням розвиненої системи соціального захисту на основі залучення коштів держави та підприємців.

Англосаксонська модель (Велика Британія, Ірландія, Канада) соціальної політики виступає як проміжна між лібералізованою американською та соціально орієнтованою шведською та німецькою моделями. Для неї характерним є активніше, ніж для першої моделі, регулювання соціальних процесів з боку держави, проте нижчий, ніж в останніх двох моделях, рівень оподаткування та перерозподіл ВВП через держбюджет (не більше 40 %). Крім того, має місце приблизно рівний розподіл витрат на соціальне забезпечення між державою та приватним сектором, пасивна державна політика на ринку праці.

Японська модель соціальної політики передбачає проведення політики вирівнювання доходів, особливе використання робочої сили (система довічного найму з певними сучасними модифікаціями), домінування психології

колективізму, солідарності в доходах, досягнення консенсусу між різними суб'єктами у вирішенні соціально-економічних проблем, виділення питань підвищення життєвого рівня населення в ранг національних пріоритетів.

2.3. Досвід Японії, США, Швеції: формування соціального забезпечення

Досвід соціального забезпечення Японії

Японія пізніше ніж за західні країни вступила на демократичний шлях розвитку, і, відповідно, система соціальної політики довгий час була не на належному рівні.

Демократичні реформи, які почали здійснюватися в Японії в 70-х роках, були спрямовані на посилення соціального забезпечення населення. Саме в даний період була розроблена Перша Концепція соціального забезпечення, яка гарантувала мінімальний рівень і стабільне життя для всіх членів суспільства.

Хоч в соціальній сфері сьогодні Японія має ще багато проблем, проте японці відчують себе досить соціально захищеними. Були прийняті закони по соціальному забезпеченню, а саме: 1) закон про національну допомогу потребуючим, 2) закон про добробут дітей, 3) закон про забезпечення непрацевдатних, 4) закон про профспілки, 5) закон про трудові стандарти, Закон про страхування після безробіття та страхування найнятих робітників. Прийняття цих нормативних актів гарантувало працівникам мінімальні умови життя.

У 80-х роках стійкий економічний стан Японії забезпечив початок реформування всієї системи соціальної політики країни. Необхідність цих змін була викликана демографічними причинами:

- 1) старінням населення;
- 2) вихід жінок на ринок праці.

Тому, реформуючи систему соціальної політики, уряд уніфікував різні форми страхування здоров'я і пенсійного забезпечення, з метою створення приблизно однакових умов для різних категорій населення Японії. Найбільша увага була приділена особам похилого віку і дітям.

Першим елементом системи соціального захисту в Японії є захист дитинства і створення належних умов для підвищення народжуваності. Низький рівень народжуваності мав багато причин, серед яких бажання багатьох японських жінок здобути вищу освіту, відкласти створення сім'ї на пізніший термін, кар'єрного росту в роботі, а не лише підвищення свого матеріального рівня. Ось чому необхідною для вирішення стала соціальна проблема щодо забезпечення жінці умов, що б дозволяли їй народжувати і виховувати дітей, не залишаючи роботи.

Був прийнятий Закон щодо забезпечення рівних можливостей найму для чоловіків і жінок, який формально створив юридичну базу для вирішення цього питання і покращення.

В 1991 році був прийнятий закон про відпуски з догляду за дітьми, в якому передбачалося надання такої відпустки або батьку, або матері до

досягнення дитиною одного року і виплати в розмірі 25% заробітної плати. Також працівники звільнялися від внесків у страхові фонди на період відпустки з догляду за дітьми, що складало 12 % загальної суми заробітної плати робітників.

Пріоритет в суспільній взаємодопомозі віддається *захисту материнства і дитинства*, для чого існують спеціальні центри. Крім того ця система призначена і для розумово відсталих дітей, а також дітей з фізичними вадами – інвалідів.

Другим вагомим елементом соціальної політики є розроблення на державному рівні програми вдосконалення *системи соціальної політики і забезпечення гідних умов життя людей похилого віку*. Були створені спеціальні центри перепідготовки для людей, яким стало необхідно змінити свою професію у зв'язку з віком. Багато літніх людей після перекваліфікації знаходять роботу на малих підприємствах, сфері громадського харчування, роздрібній торгівлі, в ремонтних майстернях.

З 90-х роках уряд розробляє *стратегію покращення медичного забезпечення і підвищення добробуту осіб похилого віку*, так званий "золотий план", який планується на кожні 10 років. Дана стратегія направлена на створення системи обслуговування громадян цього віку як вдома, так і будівництво будинків-пансіонатів з повним комплексом соціальних послуг.

При міністерстві охорони здоров'я та соціального забезпечення для створення відповідної юридичної бази був утворений Дослідницький центр вироблення комплексної системи надання допомоги особам старшого віку. Також у Японії святкують **День людей похилого віку**.

Високі пенсії отримує незначна кількість людей. В середньому пенсія складає \$770 (наприклад, у Данії середня пенсія складає \$2800), решта виплат на надання допомоги людям старшого віку, дітям, по безробіттю є не великими в порівнянні з іншими європейськими країнами.

В Японії *двошарова система пенсійного забезпечення*, яка складається з національної пенсійної системи (основна пенсія), що охоплює все населення країни, і пенсій, що виплачуються найманим робітникам компаніями за контрактом.

Основна пенсія виплачується у зв'язку зі старістю, інвалідністю, а також всім потребуючим. Третина її забезпечується з державного бюджету, інша частина – різними страховими пенсійними фондами (такими як, наприклад, фонд базової пенсії через старість або фонд тих, що втратили годувальника). Для створення відповідних пенсійних фондів працює практично все населення Японії у віці від 20 до 70 років.

Для отримання основної пенсії у зв'язку зі старістю необхідно мати 25-річний страховий стаж і 65-річний вік. Розмір такої пенсії може бути скорочений до 58% встановленого рівня в разі виходу на пенсію в 60 років і збільшений до 188% при виході на пенсію в 70 і більше років

88% загальної суми, яка виділяється на соціальне забезпечення населення, спрямовувалось **на соціальне страхування**, яке в себе включає

страхування здоров'я, страхування осіб похилого віку при повторному наймі, пенсії найманих працівників і компенсації при нещасних випадках.

Наступний елемент системи соціального забезпечення Японії – **страхування здоров'я**. Існують шість альтернативних систем, які охоплюють все населення країни: страхування здоров'я найманих робітників приватного сектора; страхування моряків; асоціації взаємодопомоги по страхуванню працівників державних підприємств і установ; асоціації взаємодопомоги по страхуванню працівників муніципальних підприємств і установ; асоціації взаємодопомоги по страхуванню вчителів і інших працівників приватних шкіл; національне страхування здоров'я осіб, які зайняті індивідуальною працею, а також непрацюючих, що здійснюється муніципалітетами.

Наступний елемент системи – **суспільна взаємодопомога**. Вона поширюється на тих, хто сам не може забезпечити собі мінімального рівня життя. Така допомога надається на основі Закону про гарантії прожиткового мінімуму, і виплачується по семи пунктах: на щоденні потреби, освіту, житло, медичне обслуговування, материнство, по безробіттю, на похорон. В середині 90-х років її отримували 0,7% населення в 2011 році. Кошти для виплат надаються державними -75% і місцевими органами влади в пропорції – 25%.

Фінансова база витрат на соціальне забезпечення складається із таких компонентів: 60% - страхові внески найнятих робітників і підприємців, 20% - державні кошти, 20%- доходів від активних фінансових операцій, та ін. Така структура фінансових практично не змінилася за останні десять років, окрім збільшення доходів від активних фінансових операцій (за рахунок збільшення пенсійного фонду) і зменшення частини коштів державного бюджету.

II. Досвід соціального забезпечення США

Сполучені Штати Америки (США) – це не тільки одна з найбільших країн світу. Сьогодні США – це країна з найбільшою в світі економікою, найбільшою кількістю емігрантів і переселенців і достатньо незвичайним адміністративним поділом. Економічно США вважається сильною країною в світі за рахунок величезної кількості природних ресурсів та високотехнологічного виробництва. У складі США знаходиться 50 штатів. Кожен штат має свою конституцію, законодавчу, виконавчу і судову влади.

Американську економічну систему засновано на приватному, вільному підприємстві., цінується у людях здатність розраховувати на власні сили. У той самий час тим, хто опинився тимчасово або постійно у скрутному становищі, держава пропонує різні форми допомоги. Федеральний уряд встановив загальнонаціональні стандарти, що визначають мінімальний почасовий заробіток і офіційний рівень бідності, він фінансує та організовує такі загальнонаціональні програми, як "Соціальне забезпечення", "Допомога сім'ям з дітьми-утриманцями (AFDC)", "Видавання продуктових талонів", "Страховка із безробіття та компенсації працівникам", "Додатковий дохід із соціального забезпечення", "Медичне обслуговування" і "Медична допомога". Ці програми полегшують матеріальні труднощі людей похилого віку, непрацездатних та ін.

У США соціальна допомога виявляється в рамках федеральних і регіональних програм боротьби із бідністю. Її отримують близько 15 відсотків населення, багатодітні та неповні сім'ї, іммігранти, безробітні, інваліди, чий доходи нижчі за прожитковий мінімум (15 доларів в день). Форми допомоги можуть бути грошовими (пенсії, соціальна допомога, разові виплати) і натуральні (талони на харчування або придбання продуктів із знижками). Талони виділяються сім'ям, сукупний дохід яких перевищує рівень бідності не більше ніж на 30 відсотків. Безробітні, іммігранти та інваліди мають право на отримання грошової основної (welfare) і додаткової допомоги (supplemental security income, SSI).

У США всі громадяни старші 65 років мають право на медичну допомогу за федеральною програмою Medicaid (Медікейд) безкоштовно або з великими знижками.

Програма "Медікейд" здійснюється спільно федеральним урядом і урядами штатів і забезпечує фінансування надання медичного обслуговування бідним верствам населення. Умови для отримання допомоги за цією програмою і сам обсяг допомоги значно різняться від штату до штату. "Медікейд" обходиться в 156 мільярдів доларів на рік і є найбільшою програмою надання соціальної допомоги в країні.

Пільги із соціального забезпечення отримують всі громадяни, які легально перебувають у країні. У кожної особи, народженої або яка легально прибула до країни, обов'язково є картка з номером соціального страхування.

Зарплату у США отримують у чеках з відривними талонами, на яких детально пояснюються всі нарахування і відрахування за відпрацьований час. Всі зобов'язані платити податки. Якщо особа працює за наймом, вона платить податок на соціальне забезпечення – 6,2% і на медичну страховку – 1,45%. Роботодавець платить таку ж саму суму – 7,65%. Весь податок (15,3%) йде до податкового управління. Є ліміт на податок на соціальне забезпечення (у 2011 році він становив 6826 доларів). Якщо ж особа займається приватним підприємництвом, вона має платити податок із свого доходу у розмірі 15,3%, але вона може виключати з прибутку певні бізнес-витрати для того, щоб зменшити суму податку (витрати на телефон, бензин тощо).

На транспорті пенсіонер показує картку "Медікейд" і автоматично одержує знижку на проїзд 50,0%. Програма забезпечує медичні потреби осіб, що досягли віку 65 років і старших, незалежно від рівня їх доходу. Дія цієї програми останніми роками стикалася з критикою з боку пенсіонерів: через постійне зростання цін на ліки їм ставало все складніше придбавати їх. В результаті, у 2003 році було внесено доповнення до цієї програми і частку коштів, необхідних для придбання медикаментів, пенсіонерам почав надавати федеральний уряд.

Ті, хто отримує допомогу за програмою для малозабезпечених або у зв'язку із хворобою, теж мають знижку на проїзд – 50,0%. Крім того, малозабезпечені отримують продуктові талони. І ще існує так звана "восьма програма", що допомагає людям з обмеженим доходом оплачувати квартиру, а також спеціальні будинки, квартири в яких спонсоруються з міського бюджету.

У 2010 році федеральну допомогу отримали 7,6 млн. мешканців США, у тому числі 1,1 млн. – за віком (65 років і старші), 6,5 млн. – сліпих та інвалідів. Загальні фонди програми SSI склали \$46,6 млрд., у тому числі, на федеральні допомоги – \$43,3 млрд., на штатні надбавки – \$0,2 млрд., на інші потреби – \$3,1 млрд., куди входять адміністративні витрати, реабілітація інвалідів за програмою "Ticket-to-Work", оплата послуг представників клієнтів, наукові дослідження, аналіз і тестування пропозицій щодо реформування програми.

Протягом останніх 40 років уряд проводить щорічно автоматичний перегляд величини пенсій соціальної безпеки і допомоги з програми SSI відповідно до рівня інфляції.

На початку поточного десятиріччя федеральні витрати на подібні програми, у тому числі малозабезпеченим пенсіонерам, інвалідам, сім'ям із дітьми, склали близько 20,0% загальної суми витрат федерального бюджету на допомогу. На програми негрошових видів допомоги припадає 80,0%. Уряд штату має право виділяти за рахунок свого бюджету допомогу певним групам інвалідів, які не підпадають під федеральні вимоги.

У США певні переваги надаються громадянам, які закінчили несення військової служби або виконання військових обов'язків, що включають такі складові: пенсійне забезпечення осіб, звільнених за віком і вислугою років; пенсії ветеранам з інвалідності внаслідок проходження військової служби; надання допомоги у здобутті цивільної освіти самими військовослужбовцями, а також членами їх сімей; надання позик, страховок на будівництво житла або його ремонт; страхування життя; медичне забезпечення військовослужбовців і членів їх сімей; психотерапевтична допомога; надання допомоги у працевлаштуванні; виплати допомоги з безробіття після звільнення з військової служби.

Деякими пільгами у США користуються студенти. Так вони мають знижки на оплату проїзду у міському транспорті. Ці знижки залежать від штату і міста, але є скрізь. Наприклад, у місті Портленд штату Мен знижка стандартна – 50,0% на проїзд. Ціни для студентів понижені і при поїздках на літаках або автобусах. Студенти також можуть розраховувати на освітні кредити до 7,5 тисяч доларів на рік, аспіранти – до 54 тисяч доларів на рік із поверненням протягом 10 років. Відсотки за кредитами складають 5-10 відсотків річних. Під час навчання та на протязі першого півроку після закінчення ВНЗ студент не виплачує кредит, а відсотки оплачуються федеральним урядом. Після закінчення навчання виплати для сплати кредиту, наприклад, у 10 тисяч доларів, складуть від 106 до 127 доларів щомісяця.

У США розглядається можливість відмови від грошових виплат і повернення до системи послуг. Особа, яка отримує послуги замість грошових компенсацій, більш захищена – її не можуть пограбувати на вулиці, і члени власної сім'ї не можуть відібрати у неї гроші. Подібні негативні наслідки виплати грошових компенсацій характерні перш за все для мешканців соціально неблагополучних районів американських міст.

III. Досвід соціального забезпечення Швеції

Соціальний захист у Швеції забезпечується у відповідності з європейським соціальним стандартом. Це значить, що при будь-яких життєвих негараздах кожна сім'я може розраховувати на життєвий рівень, який був у цій сім'ї до появи тих негараздів.

Швецька модель *соціального забезпечення* передбачає:

- високий відсоток національного прибутку, акумульованого у держави, місцевих органів влади чи спеціальних інститутів;
- високий рівень ефективності національної економіки;
- високий рівень зайнятості та інвестицій, спрямованих на одночасне забезпечення певної зайнятості і стабілізації цін.

Медичне страхування передбачає:

- система охорони здоров'я на 95% є державною;
- збереження доходів у розмірі 75-85% від зарплати у випадку хвороби дорослого або за відпусткою для нагляду за хворою дитиною;
- безкоштовна стоматологічна допомога до 19 років і 25-70% компенсація витрат, що перевищують 5 тис. крон у рік, для інших вікових категорій;
- 100% компенсація доходу в результаті отриманого на виробництві важкого каліцтва або повної втрати працездатності.

Страхування від безробіття передбачає:

- при втраті роботи компенсація до 80% від заробітної плати на необмежений термін за умови активного пошуку роботи;
- у середньому допомога фонду профспілкових страхових кас по безробіттю складає 9 тис. крон (при максимумі в 12 тис.) на місяць;

Загальне пенсіне забезпечення передбачає:

- пенсії нараховуються при досягненні 65 років і складаються з основної і додаткової частки;
- пенсія складає 60-65% від колишнього доходу (2/3 усередненої зарплати працюючого за 15 років його самої високооплачуваної роботи).

Частка валового внутрішнього продукту, яку Швеція виділяє на догляд за людьми похилого віку, майже в 5 разів більша ніж середній показник по Європейському Союзу (ЄС).

Соціальні пільги родинам з дітьми:

- при народженні дитини батьки одержують 12-місячну оплачувану відпустку;
- не оподатковувану податками щомісячну допомогу до досягнення дитиною 16 років;
- аліменти на утримання дітей до 18 років (половина оплачується державою);
- родини, що мають дохід нижче 25 тис. крон, одержують житлову дотацію, а малозабезпечені – ще і соціальну допомогу;

- комунальні органи влади субсидіюють дитячі сади, цілком оплачують початкову і середню шкільну освіту;
- для одержання вищої освіти держава надає пільгові позики тощо.

2.4. Проблема вибору моделі соціальної політики в Україні

Проблемою є, що Україна знаходиться в процесі пошуку найбільш адекватної для себе моделі соціально орієнтованої держави і механізму реалізації соціальної політики. У статті 1 Конституції України сказано, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Це означає, що вона виконує своє суспільне призначення, проводячи політику, спрямовану на створення умов, що забезпечують гідне життя і вільний розвиток людини.

Соціальна політика формується в умовах поєднання процесів корінного відновлення як суспільства, так і держави в умовах формування соціальних позицій і соціального стану громадян.

Іншою проблемою України є різкий перехід від максимально одержавленої соціальної політики до цілком лібералізованої, демократичної. Причому цей перехід здійснюється в умовах відсутності спеціальної інфраструктури, падіння життєвого рівня населення і, як наслідок, – у ситуації значного збільшення в населення потреб і попиту на соціальні послуги держави. Саме тому в основу економічних перетворень і відповідних програмних заходів необхідно закласти органічне поєднання політики фінансової стабілізації та економічного зростання з активною соціальною політикою – «Реформи заради добробуту».

2.5. Стратегії, цілі й пріоритети в соціальній політиці України в ринковій економіці

Для подолання соціальної кризи необхідна розробка єдиної і цілісної стратегії соціальної політики. Стратегією соціальної політики є корінне вирішення системи соціальних проблем на конкретному історичному етапі розвитку суспільства. Стратегічні цілі соціальної політики визначаються комплексом умов ринкової економіки, станом соціально-трудової сфери, обсягом фінансових ресурсів, змінами функцій держави.

Основні пріоритетні напрямки соціальної політики у ринковій економіці на сучасному етапі:

- по-перше, відповідною стану економіки;
- по-друге, сприяти виходу з кризи;
- по-третє, забезпечувати задоволення мінімально необхідних стандартів життєвого рівня населення.

Весь комплекс заходів соціальної політики спрямовуватиметься на

- збереження та відтворення трудового потенціалу продукуючої праці;
- запобігання масовому безробіттю;

- запобігання прогресуючому розпаду соціальної сфери (охорони здоров'я, освіти, культури, інших галузей сфери соціальної інфраструктури).

Стратегічними цілями соціальної політики на державному рівні має бути:

- ▲ інтеграція суспільства навколо національної ідеї, відтворення соціальних цінностей, соціальне партнерство, розвиток демократичних інститутів самоврядування у суспільстві, формування державної стратегії для зупинення тенденції моральної та духовної деградації суспільства;

- ▲ досягнення відчутного поліпшення матеріального добробуту й умов життя людей;

- ▲ забезпечення повної продуктивної зайнятості населення, підвищення якості й конкурентоспроможності робочої сили;

- ▲ гарантування конституційних прав громадян на працю, соціальний захист населення, освіту, охорону здоров'я, культуру, житло;

- ▲ переорієнтація соціальної політики на сім'ю, забезпечення прав і соціальних гарантій, що надаються сім'ї;

- ▲ забезпечення соціальної підтримки соціально найвразливіших верств населення;

- ▲ вплив на демографічну ситуацію в напрямі підвищення народжуваності та зниження смертності населення, особливо дитячої, підвищення тривалості життя;

- ▲ значне поліпшення соціальної інфраструктури.

Реалізація цього комплексу заходів та стратегічних цілей здійснюватиметься по таких основних напрямках:

- 1) основний захист працездатного населення зводиться до створення необхідних умов підвищення кожним працівником свого добробуту за рахунок особистого трудового вкладу, підприємництва та ділової активності;

- 2) поетапне здійснення глибокої структурної реформи зарплати, механізм індексації зарплати;

- 3) реформування системи оплати праці з переорієнтацією її рівня на високу ціну робочої сили;

- 4) нагромадження коштів для здійснення допомоги по безробіттю, збереження робочих місць у процесі роздержавлення та приватизації;

- 5) відшкодування витрат на оплату житла з урахуванням матеріального стану населення (щоб оплата за житло та послуги не перевищувала 15 % середньомісячного доходу сім'ї);

- 6) проведення глибокої пенсійної реформи;

- 7) реалізація принципу адресної соціальної допомоги на диференційній основі, у грошовій та натуральних формах – у вигляді медичної допомоги, комунальних та побутових послуг, фінансових пільг, розширення діяльності територіальних організацій соціальної підтримки та розвиток благодійних організацій;

- 8) сприяння державному захисту інтелектуального потенціалу суспільства, його ефективному використанню та примноженню;

9) забезпечення стабільного фінансування та державної підтримки розвитку духовної сфери — освіти, науки, культури;

10) активна молодіжна політика — підтримки сім'ї, материнства та дитинства;

11) запровадження системи платних соціальних послуг для високооплачуваних верств населення;

12) проведення активної екологічної політики.

Соціальна політика уряду України у середньостроковій перспективі (до 2020 р.) передбачає такі напрями:

- забезпечення ефективної зайнятості населення, підвищення якості і конкурентоспроможності робочої сили;

- здійснення всеохоплюючої реформи соціального страхування та пенсійного забезпечення;

- вдосконалення системи адресної допомоги найбільш вразливим верствам населення;

- забезпечення гарантованості та своєчасності виплати заробітної плати, пенсій, стипендій, допомог та інших соціальних виплат;

- подолання тенденції подальшого розшарування суспільства за рівнем доходів.

Основами законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування буде проводитись перерозподіл відповідальності за соціальне забезпечення громадян між державою, роботодавцями та працівниками.

В Україні застосовуватимуться такі види страхування:

1) пенсійне;

2) медичне;

3) у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, з витратами, зумовленими народженням та похованням;

4) від нещасних випадків і професійного захворювання, які спричиняють втрату працездатності;

5) на випадок безробіття.

Соціальну політику держави необхідно розглядати в єдиному контексті з економічною та фінансовою політикою країни.

Література [1, 2, 3, 26, 27, 29, 30, 36, 37]

Питання для самоперевірки:

1. Які особливості соціальної політики у ринковій системі?

2. Які існують моделі соціальної політики в державах з ринковою економікою?

3. Які проблеми вибору моделі соціальної політики в Україні?

4. Які пріоритетні напрями соціальної політики України в ринковій економіці?

5. У чому полягають напрями соціальної політики України у середньостроковій перспективі (до 2020 р.)?